

Jana Šindlerová, Hana Dufková, Kamila Homolková,
Mikuláš Preininger, Pavlína Synková, Kateřina Šormová

Český jazyk

6

PŘÍRUČKA UČITELE + klíč k učebnici

(rukopis)

2. díl

Nakladatelství Fraus Klett

Některé změny v pojetí učiva (relevantní pro kapitoly 5, 6, 7)

V koncepci učebnice se v několika otázkách odchylujeme od běžného pojetí učiva z dřívějších vzdělávacích materiálů a učebnic. Tato odchylení nejsou náhodná, ale jsou důsledkem naší snahy o adekvátnost, srozumitelnost a smysluplnost předkládaného učebního obsahu. Všechna důležitá rozhodnutí, která jsme v tomto ohledu museli učinit, jsou opřena o výsledky korpusového výzkumu jazyka a jeho užívání. Zde popisujeme, kde jsme provedli úpravy, jaké a proč je považujeme za nutné nebo vhodné.

Podmiňovací způsob minulý

V rámci učiva o mluvnických kategoriích sloves není zařazen podmiňovací způsob minulý, resp. podrobné třídění podmiňovacího způsobu vůbec. Ze synchronního hlediska jde již o značně archaický jazykový prostředek, který není relevantní pro aktuální řečovou produkci současných žáků, tj. patří mezi učivo zaměřené na hlubší lingvistickou analýzu a v šestém ročníku, zaměřeném na rozvoj základních komunikačních dovedností by žáky neúměrně zatěžoval.

Podmiňovací způsob minulý bude zmíněn pouze okrajově ve vyšších ročnících učebnice, v souvislosti s archaickými jazykovými prostředky, popřípadě tématem vývoje jazyka.

Slovní druhy a větné členy

Upřednostnění funkce v jazyce nás vede k rozšíření skupiny základních větných členů. V tradičním pojetí, kdy je za základní větné členy, konstituující základní větnou strukturu, považovány pouze podmět a přísudek, totiž u žáků vede k tvorbě komunikačně neúplných (negramatických) minimálních vět (Petr koupil). Naše řešení podkladově vychází z principů valenční syntaxe (přestože to v učebnici takto explicitně nepojmenováváme), které lépe respektují přirozenou stavbu jazyka. Opíráme se přitom i o odbornou literaturu, která nepovažuje valenční přístup na 2. stupni ZŠ za problematický, naopak ho doporučuje jako snadno uchopitelný a pro žáky výhodný.

V šestém ročníku se věnujeme pouze základním větným členům, ale **za základní větné členy** ve smyslu dalších nutných doplnění slovesa tak v učebnici **považujeme (obligatorní) předmět a (obligatorní) příslovečné určení**, které jsou nutné pro konstrukci úplné funkční české věty. Toto však stačí pouze zmínit, není cílem úplná znalost problematiky příslovečných určení. Podrobný výklad fakultativních, rozvíjejících větných členů je plánován do 7. ročníku.

Učivo slovních druhů kopíruje tento funkční přístup a je rozděleno tak, aby nedocházelo k přetížení žáků nadměrným množstvím teoretického gramatického obsahu. V učebnici pro šestý ročník se tak žáci přednostně setkávají s detailním vysvětlením autosémantických slovních druhů – podstatných jmen, přídavných jmen, sloves a příslovcí – tj. těch, jež tvoří sémantický základ propozic.

Ze zájmen jsou uvedeny prototypické, snadno uchopitelné skupiny zájmen – zájmena osobní, přivlastňovací a ukazovací, na nichž budujeme základy porozumění jejich zástupné a deiktické funkci. Zájmena se složitějšími gramatickými funkcemi – tázací, vztažná, a od nich derivovaná neurčitá a záporná posouváme do sedmého ročníku. Rozhodnutí je částečně motivováno i nedostatkem prostoru. Celý systém třídění zájmen do skupin mají žáci přehledově k dispozici ve formě stručné tabulky.

Učivo číslovek není v učebnici pro 6. ročník uvedeno vůbec. Jde o kategorii, která je v systému slovních druhů poměrně netypická – je silně založena na sémantickém hledisku a z hlediska

gramatického zahrnuje různé typy slov, formálně odpovídající substantivním, adjektivním, pronominálním nebo adverbiálním paradigmátům. Aby bylo možné tuto kategorii pochopitelným způsobem vymezit, je potřeba nejprve seznámit s žáky s výše uvedenými slovními druhy. Proto je učivo číslovek přesunuto až do 7. ročníku, do doby, kdy již jsou žáci seznámeni s autosémantickými slovními druhy a zájmeny v kompletní podobě.

Uvědomujeme si, že toto rozvržení učiva nekopíruje dosavadní formalistní přístupy ve starších učebnicích, ale jsme přesvědčeni, že v tomto konceptu si žáci vytvářejí adekvátnější představu o větné struktuře a mohou se vyhnout častým dosavadním syntaktickým miskonceptům.

Určeno pouze pro spolupráci s nakladatelstvím Fraus Klett, s. r. o.

Řešení

Kapitola 5: Jak v komunikaci promlouvá kultura

Kapitola 5: Komunikační výchova: Kulturní souvislosti

Práce s textem 1:

Cíle: Žák si uvědomí kulturní rozdíly a podobnosti mezi pohádkovými texty.

- a) Text připomíná pohádku o kůzlátkách, motiv trestu za vpuštění cizí bytosti domů v nepřítomnosti pečovatelské se objevuje i v pohádkách o Budulínkovi a o Smolíčkovi, přechytračení bytosti, která se hrdinu snaží sníst, připomíná bajku o vráně a lišce nebo pohádku o perníkové chaloupce.
- b) např. místa: rodiče musí odjet, děti nemají nikomu otevírat, přichází někdo cizí, kdo se vydává za někoho blízkého, slibuje něco příjemného, děti otevřou, stane se něco zlého
- c) např. duch je tygří (není to vlk, liška nebo jezinky), má se uvařit kotel arašídového oleje

Úkol 2:

Cíle: Žák pojmenuje různé projevy kulturní odlišnosti v každodenním kontextu.

Poznámka: Pokud je ve třídě žák odlišné kultury, je možné využít jeho zkušeností a nechat ho o nich promluvit, ovšem pouze a předpokladu, že o nich sám mluvit chce a cítí se v prostředí třídy bezpečně. V celé diskuzi je potřeba pečlivě hlídat hranice respektu k jiným kulturám, zvykům, vyznáním apod.

b) Individuální odpovědi.

např. pokud nový spolužák neumí dobře česky, můžeme ukazovat a mluvit jednoduše a pomalu, nebo jiným jazykem, zeptat se, odkud je, kam dříve chodil do školy...

c) např. je možné, že se lidé vůbec nesmí dotknout, stojí jinak daleko; jí hlavně vegetariánsky nebo se jídlo skládá z mnoha malých dávek různých pokrmů; mohou existovat typické oděvy přizpůsobené počasí dané země nebo jiné víře apod.

d) např. uvědomění, co všechno z toho, co považujeme za normální, pro druhého normální není; může přinést obohacení – umění, nová jídla, znát nějakou zemi/kulturu prostřednictvím někoho odtamtud je vždycky jiné než poznávání z dokumentů a knih

Úkol 3:

Cíl: Žák si uvědomí, že neverbální komunikace je jen částečně jazykově neutrální – většina je jazykově specifická, nebo závislá na kultuře. Žák popíše kulturní rozdíly v gestech užívaných pro pozdrav.

Obrázky jsou v pořadí: 3E, 2C, 5A, 1B, 4D

Úkol 4:

Cíl: Žák chápe význam kulturních reálií.

1. před listopadem 1989 (je třeba vědět, kdy se odehrála sametová revoluce)
2. např. dělo se mnoho morálně nesprávných věcí, zvláště spojených se sexualitou (je třeba znát příběh biblických měst Sodomy a Gomory, která byla zničena za to, že se jejich obyvatelé dopouštěli zvrhlostí)

Úkol 5:

Cíl: Žák si prohloubí znalosti frazeologie.

Poznámka: Úkol je přípravou i pro následující úkol.

1. padají trakaře
2. z komára děláš velblouda

Úkol 6:

Cíl: Žák si uvědomí, že frazeologie je jazykově specifická.

Poznámka: Po pozorování rozdílů mezi větami v tomto a předchozím cvičení doporučujeme s žáky něco blízkého tomuto tvrzení formulovat – stačí samozřejmě přibližné vystižení.

Úkol 7:

Cíle: Žák si na základě prozkoumání etymologie slova a pohledu do historie společnosti uvědomí souvislost mezi frazémy.

Poznámka: U tohoto úkolu je vhodné předložit žákům etymologický slovník.

Slovo velbloud vzniklo z gótského slova ulbandus, které vzniklo z latinského elephantus (slon).

Záměna slona a velblouda není překvapivá - jsou to velká zvířata, se kterými neměli Slované ani Germáni osobní zkušenost (viz Český etymologický slovník, Jiří Rejzek).

Úkol 8:

Cíle: Žák si uvědomí, že běžná česká slova pro potraviny a nápoje pochází z mnoha jiných kultur.

káva (arabština), čaj (čínština), bageta (francouzština), kečup (malajština přes angličtinu), paprika (srbština přes maďarštinu), čokoláda (jazyk Aztéků přes španělštinu a italštinu), šunka (němčina). U slova čokoláda jsou jako zdroj ve slovnících integrovaných v IJP uvedeny indiánské jazyky - to je ale velmi nepřesné, neboť jsou jich stovky. Proto uvedeno podle Českého etymologického slovníku.

Kapitola 5: Slohová výchova: Výstavba textu

Práce s textem 1:

Žák se postupnými kroky učí sestavit osnovu textu - zestruční informace podávané v textu a seřadí je. Uvědomí si také funkci odstavců v psaném textu z pohledu čtenáře.

a) 1B 2C 3A 4D

b) např.

úvod: plachý a záhadný medvěd brýlatý

vlastní sdělení: potřeba chránit medvěda brýlatého

výpravy za medvědem brýlatým

jak medvěd brýlatý žije

c) individuální odpověď, např. text se hůře čte, hůře se v něm orientuje, odrazuje od čtení na první pohled, špatně se v něm následně hledají informace

Úkol 2:

Cíl: Žák si povšimne, že informace v textu jsou provázané různým způsobem: pomocí neohebných slov, pomocí zájmen a pomocí různých pojmenování pro tutéž skutečnost.

b) např. slova provazují informace, vyjadřují vztahy mezi nimi (např. také přidává další věc k tomu, co už se řeklo, proto říká, že se něco stalo jako důsledek něčeho jiného)

c) který – druhem medvěda, jej – medvěd brýlatý, jejichž – deštníkové druhy, jim – vědci,

d) vysoce plachý a záhadný druh, po pandě velké nejhroženější medvědovitou šelmou, medvědy, andský medvěd

(medvěda brýlatého pojmenovávají i spojení jmen a vedlejších vět: „jediným druhem medvěda, který žije na jihoamerickém kontinentu“, „zvíře, o kterém se ví jen málo“ – tato spojení není třeba zmiňovat, protože nesplňují zadání, ale pokud je někdo najde, je třeba to ocenit)

Úkol 3:

Cíle: Žák spojí informace podle logické návaznosti do celistvého textu, rozdělí ho na odstavce a sestaví jeho osnovu. Žák vyhledá a prezentuje nové informace. Uvažuje o výhodách a nevýhodách představeného tématu.

a) Příklad odpovědi:

(1) V současnosti počet psích sportů stále stoupá a variantu, která bude vyhovovat pejskovi i pánovi, najde každý. (2) Ukazuje se, že nejpopulárnějším psím sportem jsou agility. Tento sport spočívá v tom, že pes musí proběhnout trať s překážkami co nejrychleji a bez chyb. Přitom je ovládán pouze slovními povely, pohybem a ukazováním. Existuje také jejich terénní varianta zvaná agility cross, která se běhá v terénu a překonávají se při ní přírodní i umělé překážky. Agility jsou vhodné pro všechny aktivní psy, nejsou však vhodné pro extrémně těžká plemena a psy s dlouhou páteří (např. jezevčíky). (3) Mezi další psí sporty patří např. dog dancing, dog frisbee, dostihy nebo psí spřežení.

b) Příklad odpovědi: přidání textových konektorů (spojovacích a odkazovacích výrazů), prodloužení vět nebo spojení výchozích vět, upravená slovní zásoba aj.

c) Záleží na zpracování, dělení textu v a) je naznačeno čísly.

Témata: velký počet psích sportů, co jsou psí agility, další psí sporty

d) v závislosti na c)

úvod: velký počet psích sportů

sdělení: co jsou psí agility

závěr: další psí sporty

e) Dog dancing – tanec se psem: psí sport, který spočívá v tom, že pes pod vedením psovoda provede sérii cviků v rytmu hudby

Dog frisbee – psovod vyhodí disk a pes ho musí chytit nejlépe ve vzduchu

Dostihy – závody, kdy psi rychle běží za nějakou umělou mechanickou návnadou, která je před nimi tažena

Psí spřežení – mushing: sport, při němž běží tým psů táhnoucí saně nebo kolečkovou káru, saně nebo kára jsou ovládány člověkem (označuje se jako musher)

f) Varianta – obměna, trať – dráha, povel – pokyn, aktivní – výkonný, extrémně – krajně, velmi

g) Příklady odpovědí:

Přínos: sblížení psa a pána, společně trávený čas, pohyb aj.

Pozor: fyzická zdatnost, nebezpečné sporty, přílišná touha po vítězství aj.

Určeno pouze pro spolupráci s nakladatelstvím Fraus Klett, s.r.o.

Kapitola 5: Jazyková výchova: Slovesa

Práce s textem 1.

Cíle: Žák identifikuje slovesa v souvislém textu.

Poznámka: Úkol rozvíjí hodnotovou orientaci žáků a dotýká se tématu digitální gramotnosti.

- a) Individuální odpověď. Např. připadalo mu to zajímavé; natáčí videa každý den a pak si je pouští; měl na některé z dětí vztek a nechtěl, aby bylo po jejich...
správnost/nesprávnost jednání by měla vyplynout z diskuze
b) např. natácel jsi, dej, řekne, směje se, smaž

Úkol 2:

Cíle: Žák si uvědomí význam slovesné kategorie osoby a čísla

1 C, 2 F, 3 E, 4 B, 5 A, 6 D

Úkol 3:

Cíle: Žák procvičuje určování osoby a čísla.

1: 2. os. j. č., 2: 3. os. mn. č., 3: 3. os. j. č., 4: 1. os. mn. č., 5: 1. os. j. č., 6: 2. os. mn. č.

Úkol 4:

Cíle: Žák tvoří spisovné tvary sloves v přítomném času.

Poznámka: Cvičení ukazuje na to, že i slovesa mají v některých tvarech více spisovných tvarů, cvičení je zaměřeno na tvary 3. os. mn. č. přítomného času. Není vhodné vyžadovat po žácích, aby znali všechny, jeden vždy stačí. Ostatní je možné doplnit podle IJP. Není nutné ani vhodné v tomto okamžiku se snažit tvary vysvětlovat nebo zavádět pojem slovesné třídy.

Moje kamarádky pro mě **vymýšlejí/vymýšlí** překvapení. Podomní prodejci **nabízejí/nabízí** nevýhodné smlouvy. Rodiče se **musí/musejí** postarat o své děti. Děti **si hrají/hrajou** na hřišti. Studenti **chtějí** změny v rozvrhu. Naši sportovci **se vrací/vracejí** z turnaje jako vítězové. Mladým lidem často **chybí/chybějí** zkušenosti. Staří lidé často **trpí** samotou a **ztrácí/ztrácejí** radost ze života. Drobné překážky vás **nesmí/nesmějí** odradit.

Úkol 5:

Cíle: Žák rozeznává určité a neurčité slovesné tvary a procvičuje určování čísla a osoby.

- a) by nezvládl: 3. os. j. č., byl zachráněn: 3. os. j. č., neznáme: 1. os. mn. č., obstoupily: 3. os. mn. č., neudělají: 3. os. mn. č., chtěli jsme: 1. os. mn. č., jsem nevěděla: 1. os. j. č., budeme mít: 1. os. mn. č.
b) ukončit, odejít, přesvědčit, vymazat

Úkol 6:

Cíle: Žák si uvědomí, že některé slovesné tvary se skládají z více textových slov.

Poznámka: Úkol upozorňuje na víceslovnost některých slovesných tvarů. Podrobněji bude toto téma probráno v 7. ročníku, prozatím se na víceslovnost jen upozorňuje. Doporučujeme po žácích nevyžadovat pojmenování jednotlivých částí, úplně postačí, když vědí, že některé tvary jsou víceslovné. Není nutné v tuto chvíli zavádět pojem „složený slovesný tvar“. Pokud jej však se žáky zavádíte, doporučujeme řadit pod něj i reflexivní formy sloves a slovesných tvarů (čte se) a na vývojovou složenost třetí osoby j. č. min. času (četl) pouze upozornit, ale tuto marginální zajímavost nevyžadovat jako aktivní znalost při ověřování učiva.

by nezvládl, byl zachráněn, chtěli jsme, jsem nevěděla, budeme mít

Úkol 7:

Cíle: Žák od sebe odliší různé slovesné způsoby a uvědomí si jejich funkci v konkrétních typech textů.

- a) 1A, 2C, 3B
b) typ textu - A: výklad, B: návod, C: úvaha

Úkol 8:

Cíle: Žák používá spisovné tvary podmiňovacího způsobu.

Poznámka: Při řešení tohoto a podobných úkolů prosím dbejte, abyste před žáky neoznačovali případné nespisovné tvary za „nesprávné“. Je dobré žákům vysvětlit, že se zaměřujeme na tvary spisovné, formální, užívané ve veřejné komunikaci nebo v uctivé komunikaci s autoritou. Upozorněte žáky, aby se při nejistotě dívali do tabulky nad cvičením.

Rádi **bychom** vám něco oznámili. Paní učitelko, mohla **byste** zopakovat zadání? Kláro, půjčila **bys** mi tužku? Potřeboval **bych** vědět, do kolika máte otevřeno. Veřejné mínění **bychom** neměli podceňovat. Pokud **byste** měli zájem o naše služby, zavolejte. Myslíš, že **byste** to pro nás mohli udělat? Prosím tě, podívala **by ses**, kdy nám jede autobus? Když si pospíšíme, mohli **bychom** to stihnout.

Úkol 9:

Cíle: Žák rozlišuje mezi podobnými tvary oznamovacího a rozkazovacího způsobu.

oznámete - ozn., oznamte - rozk., přinesete - ozn., přinese - rozk., hlasujme - rozk., hlasujeme - ozn., pokračujme - rozk., pokračujeme - ozn., připravme - rozk., připravíme - ozn., vrátíte se - ozn., vraťte se - rozk., zkusíme - ozn., zkusme - rozk., držte se - rozk., držíte se - ozn.

Práce s textem 10:

Cíle: Žák si uvědomí efekt změny kategorie času při vyprávění.

- a) Takže jsem šel normálně do školy. Ale hned jak jsem přišel do třídy, tak tam všichni koukali na mobily, nějaký video na jůtůb, a já si všimnul, že Honzův telefon leží na jeho lavici, a tak jsem ho vzal. Jasně že jeho odemýkáč kód znám, sedí šikmo přede mnou, viděl jsem ho odemýkat mobil milionkrát v životě, schoval jsem ho do kapsy a odešel na záchod. Tam jsem napsal pár holkám, který má v kontaktech, jak se mi líbí a jak s nima chci chodit, a jeden fakt ošklivý, že s ní chodit nebudu. Neměl jsem moc času, a tak jsem mu dal telefon do kapsy bundy v šatně, vrátil se do třídy a dělal, že jsem zrovna přišel.
- b) Mělo by jakýmkoli slovy zaznít, že text vyprávěný v přítomném čase vtahuje více do děje, protože ho ukazuje tak, jako by mu čtenář byl přítomen; je také napínavější.
- c) např. chce se Honzovi za něco pomstít; má podivný smysl pro humor, takže mu to přijde vtipné; správnost/nesprávnost jednání by měla vyplynout z diskuze.
- d) např. pro vypravěče: Honza to zjistil a mstil se mu, cítil se trapně před dívkami; pro majitele telefonu: ocitl se v trapných situacích, protože dívky reagovaly na něco, o čem on nevěděl; lépe si zabezpečil telefon; pro dívky: byly zaskočené/potěšené/naštvané a podle toho se pak k majiteli telefonu chovaly, pak byly zklamané/překvapené/naštvané jeho reakcí.

Souvislosti:

Poznámka: V souvislosti s textem je možné otevřít téma digitální bezpečnosti.

Např. Telefon je nejbezpečnější zabezpečit něčím, co je svázáno pouze s vámi - např. sken obličeje, otisk prstu, hlasový signál (tam je nevýhoda v situacích, kde je třeba zachovat ticho). E-mail je třeba zabezpečit heslem, které není snadné uhodnout (např. formát vaše jméno a 111 nebo 123 není dobré heslo). Vhodné je také použití tzv. dvoufaktorového ověření (ověření heslem + potvrzení jiným způsobem, např. na jiném zařízení).

Úkol 11:

Cíle: Žák určuje slovesné kategorie času, včetně rozeznávání slovesného způsobu.

Poznámka: Pro rychlejší žáky je možno úkol rozšířit i o určování osoby a čísla.

podáváme: zp. oznam., čas přít.; dal bych si: zp. podmiň., čas se neurčuje; vystřídají: zp. oznam., čas bud.; jsi odpověděla: zp. oznam., čas. min.; připravím: zp. oznam., čas bud.; budete psát: zp. oznam., čas bud.; nestůj: zp. rozkaz., čas se neurčuje; radujeme se: zp. oznam., čas přít.; přijdeš: zp. oznam., čas. bud.

Kapitola 6: Jak komunikaci ovlivňuje situace

Kapitola 6: Komunikační výchova: Komunikační situace a účastníci komunikace

Práce s textem 1:

Cíle: Žák vyhledává informace z textu a shrnuje text. Žák pojmenuje účastníky komunikační situace a vztahy mezi nimi.

- a) např. Thomas Tracy se ucházel o práci ochutnávače kávy, ale neuspěl.
- b) Valora Tracymu tyká, Seyfang Valorovi vykává. Valora patrně nedává Tracymu tykáním najevo blízkost, ale naopak nadřazenost. Seyfangovo vykávání je spíše projevem profesního, oficiálního vztahu.
- c) Oslovuje ho „Valora“, spisovně by to bylo „(pane) Valoro“.
- d) Zprvu Valora místo pozdravu vyskočil ze židle. Zadruhé se Valora bezradně otáčí („obrátil se, jako by chtěl říct“) na Seyfanga.
- e) Individuální odpovědi. Využijte intuici a zkušenosti žáků. Např. tím, že se o věci mluví jako o prvotřídní, ji tak někteří lidé opravdu začnou vnímat.
- f) Individuální odpověď.

Úkol 2:

Cíle: Žák kreativně zpracuje reklamu.

Individuální řešení.

Hra 3:

Cíle: Žák rozlišuje mezi formálnějšími a méně formálními situacemi a prostředími a přizpůsobuje tomu svoji komunikaci.

Poznámka: I když žáci luxusní restaurace nikdy nenavštívili, mají o nich (z knih, filmů, zpráv, vyprávění okolí) nějakou představu. Luxusní restaurace tu má pouze navodit atmosféru speciální komunikační situace, s níž se pojí formálnější chování i vyjadřování. Zásadní je klást vedle sebe dané situace kontrastně.

- a) individuální odpovědi
- b) např. stejné: zákazník pokaždé pozdraví slovy „dobrý den“ a pokaždé stejně poděkuje, jiné: na koupališti jako jediném obsluha možná zákazníkovi tyká, v restauraci oproti tomu zákazníkovi vykává, používá oslovení „slečno“ / „mladý pane“ / „madam“. Na koupališti možná byly použity kratší výpovědi bez sloves (Jednu točenou.), v restauraci možná celé věty (Rád bych si objednal/a...).

Úkol 4:

Cíle: Žák tvoří dialog v rámci zadané komunikační situace.

Poznámka: Úkol míří na uvědomění si různých zavedených komunikačních postupů při nakupování, tedy ve schematické komunikační situaci, kdy se komunikační partneři zpravidla neznají.

Individuální odpovědi.

promluvy obsluhy: „Co to bude?“ „Co pro vás?“ „Co si dáte?“ „Máte přání?“ „Jak vám můžu pomoci?“ aj.

promluvy zákazníka/zákaznice: „Poprosil bych vás o...“, „Nemáte náhodou...“, „Chtěla bych...“, „Potřebovala bych...“ aj.

Úkol 5:

Žák zhodnotí komunikační zvyklosti v rodině.

Individuální odpovědi.

Úkol 6:

Cíle: Žák zhodnotí míru formálnosti komunikační situace.

Poznámka: Součástí řešení by mělo být zdůvodnění zvoleného pořadí.

např. rozhovor se spolužákem – rozhovor doma u snídani – rodinná oslava – předávání vysvědčení – diplomatické jednání

Úkol 7:

Cíle: Žák reflektuje vlastní osobnostní předpoklady a potřeby v komunikaci.

Je podstatné žáky upozornit, že se jedná o dva ideální typy, mezi kterými existuje škála, že oba typy osobnosti jsou si rovnocenné, žádný není lepší a ani jeden není a priori komunikačně úspěšnější.

Individuální odpovědi.

Úkol 8:

Cíle: Žák popíše rozdíly ve schopnostech a způsobech vyjadřování typické pro různý věk člověka a pro různé generace. Žáci se mohou zaměřit na styl, obsah, použití emotikonů nebo i na způsob grafického záznamu (pravopis).

Řešení (řazeno po řádcích zleva doprava): 1. dívka cca 12 let, 2. dívka cca 7 let, 3. paní ve středním věku, 4. nejstarší z žen. Lze přijmout i jiná řešení, ale měla by být podepřena nějakým zdůvodněním, např. vlastní zkušeností.

Úkol 9:

Cíle: Žák se seznámí s pojmem asertivní komunikace a uvědomí, jaké jsou její charakteristiky ve srovnání s obviňujícím způsobem komunikace. Poznámka: Pokud nikdo ze třídy nechce odpovídat na e), úkol vynechte. Je potřeba respektovat, že pro někoho to může být zásah do soukromí.

- a) asertivní znamená schopný vyjádřit svoje potřeby a názory a respektovat při tom potřeby a názory komunikačního partnera
- b) Červené věty obsahují otázky, rozkazy, říkají druhému, jaký je. Modré věty vysvětlují, jak se mluvčí cítí.
- c) individuální řešení
- d) individuální řešení
- e) individuální řešení

Úkol 10:

Cíle: Žák si uvědomí, jak čas a místo spoluvytváří komunikační situaci.

- a) i b) individuální odpovědi
- c) individuální odpovědi; je vhodné dojít k tomu, že příliš krátký i příliš dlouhý čas komunikaci znepříjemňuje
- d) individuální odpovědi; pokud se něco takového v nějakém rozhovoru vyskytne, je vhodné upozornit na to, že při komunikaci na dálku se jinak referuje k věcem, které jsou na místě, kde každý z komunikačních partnerů právě je

Kapitola 6: Slohová výchova: Krátké slohové útvary

Úkol 1:

Cíl: Žák pojmenuje účel krátkých slohových útvarů.
Informovat.

Úkol 2:

Cíle: Žák si rozšíří kulturní rozhled a multidisciplinární myšlení.

Feidipidés byl athénský posel, který po vítězství Řeků nad Peršany u Marathónu s touto zprávou doběhl do Athén, kde s těmito slovy na rtech padl vyčerpáním a zemřel.

Úkol 3:

Cíle: Žák zjistí původ a kontext užití známých výroků, jejich původ představí ve formě dvou komiksových polí. Rozšiřuje si kulturní rozhled.

1. Pravda vítězí. pochází z dopisů Mistra Jana Husa (15. století), od roku 1920 je na prezidentské standartě, používá se v oficiálních projevech při slavnostních příležitostech, při důležitých kulturních událostech, 2. Poznej sám sebe. byl nápis nad Apollónovým chrámem v Delfách ve starověkém Řecku, používá se jako výzva k reflexi vlastních myšlenek, přání, tužeb, využívá se při filosofickém myšlení, duchovním vedení, psychoterapii. 3. Vše, co potřebuješ, je láska. je název písně skupiny Beatles od Johna Lennona a Paula McCartneyho, objevuje se na reklamních předmětech, je to titul knihy o Beatles, proklamativně se píše na zdi, občas se používá i ironicky. 4. Být, či nebýt, to je, oč tu běží. je součást dialogu prince Hamleta z divadelní hry od Williama Shakespeara, Hamlet v něm uvažuje nad smyslem existence a nad smrtí. Výrok se používá v mnoha obměnách, pokud někdo nad něčím váhá, i ironicky.

Úkol 4:

Cíle: Žák na základě pomocných slov vytvoří krátký slohový útvar vzkaz.

Individuální odpovědi. Příklad odpovědi: 1. V sobotu večer konečně koncert! Pojedeš s Jirkou autobusem? (vzkaz pro kamaráda)

Úkol 5:

Cíle: Žák pojmenuje specifika psaní sms zpráv a chatování.

a) Krátké věty, prodloužené tvary (nudiim) a spojování výrazů (jaxe), zkratky (LOL), emotikony (:D). zjednodušování jazyka, vynechávání diakritiky, psaní malými písmeny, neoslovování adresáta (úspora místa) aj.

b) Čau, jak se vede? Já se nudím! :D Platí o víkendu ta Praha?

Úkol 6:

Cíle: Žák vyjmenuje, s jakými pozitivy a negativy se chatování pojí.

Příklady odpovědi:

Výhody: simulují formu mluveného dialogu – rychlost, neformálnost, hovorovost, můžeme nahlížet do historie zpráv aj.

Nevýhody: očekává se, že budeme stále na příjmu a schopni reagovat; když se snažíme sdělit hodně informací, trvá to dlouho – jednodušší je zavolat; obtížné určit prioritu zprávu; stručné předání informace bez emoci nebo řeči těla aj.

Úkol 7:

Cíle: Žák se seznámí s DMS – dárcovskou SMS a pojmenuje možnosti jejího využití ve společnosti.

Dárcovská SMS (DMS – Donors Message Services) je službou dárcovského charakteru, která umožňuje pouhým zasláním textové zprávy přispívat neziskovým organizacím. Provozovatelem této služby je Fórum dárců, občanské sdružení, jehož členy jsou významné nadace, nadační fondy a firemní dárci.

Přehled aktivních DMS projektů zde: <https://www.darcovskasms.cz/dms-projekty/prehled-aktivnich-projektu.html>. Často se jedná o podporu dětí i dospělých nemocných či bez domova, podporu oblastí postižených přírodní katastrofou aj.

Úkol 8:

Cíle: Žák pojmenuje rozdíly v jazyce psaní zpráv v závislosti na recipientovi.

Příklady odpovědí:

1. Mami, budu mít zpoždění. – často bývá strohé bez nadbytečných informací.
2. Dobrý den, trenére, omlouvám se, ale na trénink dorazím později, ujel mi autobus. – formálnější než zpráva rodičům, záleží také na tom, zda trenérovi tykáme / vykáme, je vhodné uvést důvod zdržení.
3. Ahoj XY, moc se omlouvám, ale budu mít chvíli zpoždění. Vydrž prosím 😊 – osobnější forma, vyjadřování emocí

Úkol 9:

Cíle: Žák se seznámí s pojmem emotikon, případně si ho připomene.

:D; emotikony text zpestřují, vyjadřují náladu nebo postoj pisatele

Úkol 10:

Cíle: Žák na základě užitých emotikonů interpretuje obsah zprávy.

1. Autor vyzývá kamarády, aby se společně účastnili akce. Na akci se těší.
2. Autora zajímá, kdo s ním půjde na akci – zřejmě spojenou se psy (venčení, výstava aj.).
3. Autora zajímá, kdo s ním půjde na akci – zřejmě spojenou s hudbou (koncert aj.).

Úkol 11:

Cíle: Žák podle emotikonů poznává známé pohádky. Úkol umožňuje si s emotikony hrát.

- a) 1. Pták Ohnivák 2. Šípková Růženka 3. Tři oříšky pro Popelku 4. Perníková chaloupka 5. Čert a Káča 6. Ledové království 7. Pohádky tisíce a jedné noci 8. Sněhurka a sedm trpaslíků 9. Pinocchio 10. S čerty nejsou žerty 11. Kocour v botách 12. Lví král
- b) Individuální odpověď.

Úkol 12:

Cíle: Žák nalezne informace v textu inzerátu.

- a) ne, ano, ano, ne, ano
- b) průkaz původu = „rodný list“ psa, záruka původu psa

Poznámka: V rámci úkolu je vhodné otevřít s žáky krátkou diskuzi o rozdílech a rizicích při nákupu psa z chovné stanice, nebo z nejistého zázemí, případně z množírny (možné zdravotní problémy, nepřímá podpora týrání zvířat apod.).

Dále lze navázat v rámci mediální výchovy obecnější diskuzí na téma, na jaké informace si u inzerátů dát pozor a které formulace mohou ukazovat na podvodné jednání.

Úkol 13:

Cíle: Žák vyjmenuje informace, které by inzerát měl obsahovat. Žák popíše typickou stavbu a účel inzerátu.

- b) nadpis, popisné informace o předmětu/o hledané pracovní pozici/o sobě a hledaném partnerovi v případě hledání známosti, cena (v případě prodeje), kontaktní údaje, fotografie (nebo video)
- c) Inzerát je krátké oznámení, které se nejčastěji objevuje v **novinách**, **časopisech** nebo např. na **internetu**. Pomocí inzerátu můžeme **hledat** práci, bydlení nebo známost. Můžeme také **prodávat**, **kupovat** nebo vyměňovat věci a zvířata. Přestože je krátký, musí být **informativní** a **výstižný**. Na závěr inzerátu musíme uvést náš **kontakt**.

Úkol 14:

Cíle: Žák samostatně vytváří inzerát.

a) Příklad odpovědi:

Koupím jízdní kolo

Koupím dámské jízdní kolo ve výborném stavu. Nejlépe horské, případně terénní. Cena do 5000 Kč.

Tel. kontakt: 775 000 001.

b) online inzerce (specializované weby – bazos.cz, hyperinzerce.cz aj., ale v současné době i sociální sítě), specializované časopisy, denní tisk, nástěnka k tomu určená ve škole, v obchodě

c) Inzerát je často limitován počtem slov nebo znaků (někde se za něj platí právě podle počtu znaků), přednější než pozdrav je přesný popis to, co sháníme, nebo nabízíme.

Úkol 15:

Cíle: Žák porovnává dvě blahopřání a určuje vhodnost jejich užití.

a) První blahopřání formálnější – pro někoho, koho si vážíme, projevujeme mu úctu.

Druhé blahopřání neformální – pro někoho, koho dobře známe a víme, že mu tento styl projevu nevadí.

b) grafické zpracování, forma psaného projevu

c) Každé je určeno pro jiného recipienta – využívá různé jazykové prostředky, ilustrace, možná určeno pro odlišné věkové skupiny.

Úkol 16:

Cíle: Žák samostatně vytváří blahopřání určené blízkému člověku.

Individuální odpovědi.

Úkol 17:

Cíle: Žák vytváří záznam do cestovního deníku.

Individuální odpovědi.

Kapitola 6: Jazyková výchova: zájmena

Práce s textem 1:

Žák identifikuje v textu zájmena. Žák si uvědomí zástupnou funkci zájmen.

- a) Mluví spolu dva lidé - je to nějaký muž a jeho švagr (Je vhodné se doptat, zda žáci ví, kdo je švagr: v tomto případě jde zřejmě o bratra mužovy manželky.)
- b) V nějaké podobě by mělo zaznít, že to, co postavy v ukázce hledají, není pojmenováno přímo (konkrétně), ale je na to jen příliš obecně odkazováno pomocí zájmen – proto jeden z účastníků rozhovoru svému švagrovi nerozumí.
- c) to, to, co, takovej, ten, takovou, tou, to, taková, ta, takovým, tím

Hra 2:

Cíle: Žák nahrazuje zájmena vhodnými podstatnými a přídavnými jmény.

Poznámka: hra názorně ukazuje, že zájmena pouze odkazují ke konkrétním předmětům a jejich vlastnostem. Co zastupují, závisí na konkrétní situaci. Můžeme žáky zároveň upozornit na to, že záleží na rodu zastupovaných předmětů.

Úkol 3:

Cíle: Žák nahrazuje zájmena vhodnými podstatnými jmény. Žák si uvědomuje rozdíl v použití zájmen a konkrétních jmen.

Poznámka: Úkol prohlubuje poznání zájmenného významu, ukazuje některá jeho specifika (prozatím bez terminologie ukazuje, že užití některých zájmen zahrne všechny objekty/lidi, nebo je pojmenuje jen neurčitě, užití jiných zase pouze odkazuje ke konkrétnímu předmětu nebo osobě). Za znakem > jsou příklady individuálních odpovědí.

Nedávno jsem se s ní pohádala. (Obecný význam, v kontextu je jasné, o koho se jedná.) > s Jitkou, s babičkou

Včera jsem se seznámila s nějakým klukem. (Nevím, jak se jmenuje, nebo to nechci říkat.) > se zajímavým klukem (Specifikuje vlastnost kluka, věta úplně změní význam – zájmeno nějaký v první větě vůbec neodkazuje k vlastnosti, ale vyjadřuje, že kluka nechci nijak specifikovat.)

Podívej se, tady leží něčí peněženka. (Nevím, čí je, ale je jasné, že někomu patří.) > Petrova peněženka (Vím, čí peněženka je, pojmenovávám ho přímo.)

Nikdo mě nedonutí sáhnout na pavouka. (Žádný člověk mu k tomu nedonutí.) > děda, učitelka (Pojmenovává konkrétně osobu – věta má mnohem užší význam, vztahuje se jen k jedné osobě.)

Chtěla by ses s nimi setkat? (Odkazuje v dané situaci ke konkrétním osobám, při použití věty je zřejmé, kdo to je.) > s mými kamarády, se zahraničními hosty (Specifikuje, s kým může setkání proběhnout.)

Co budeš vařit? (Obecná otázka, v kontextu není jasné, k čemu odkazuje – odkazuje obecně k nějakému jídlu.) > Budeš vařit guláš? (Pojmenovává konkrétně jedno jídlo, ptá se pouze na ně, význam věty je mnohem užší.)

Úkol 4:

Cíle: Žák identifikuje zájmena v jednoduchých větách. Žák rozvíjí znalost frazeologie.

- a) Zájmena v příslovích: kdo, sám, sobě, koho, toho, komu, komu, tomu, jaký, takový, kdo, kdo, ty, něj
- b) Variabilní odpovědi: např.

Kdo pozdě chodí, sám sobě škodí. > Pozdní příchod může způsobit nepříjemnosti tomu, kdo přišel pozdě: nedozví se něco, co pro něj je důležité, nebo nezíská něco, co by rád měl, nebo se nedostane někam, kam chtěl jít...

Koho chleba jíš, toho píseň zpívej. > Buď zadobře s tím, kdo tě zaměstnává, kdo ti dává peníze, živí tě – říkej, co chce slyšet, nemluv proti němu atd.

Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí. > Kdo nemá potřebný talent, nemůže situaci snadno změnit; není možné, že mu daná činnost snadno půjde, užívá se pro situace, kde dlouho někomu něco nejde a je to beznadějně.

Komu se nelení, tomu se zelení. > Daří se tomu, kdo je pilný a pracuje na tom, co chce.

Jaký pán, takový krám. > Vlastnosti lidí, kteří něco vedou, o něčem rozhodují, něco spravují, se přenáší na to, co vedou, spravují, o čem rozhodují; má záporný význam – používá se, když se takto přenáší špatné vlastnosti.

Kdo se bojí, nesmí do lesa. > Kdo se bojí, neměl by se do něčeho vůbec pouštět. Používá se jako povzbuzení v opačném významu: neboj se, když se budeš bát, nic nezažiješ.

Kdo do tebe kamenem, ty do něj chlebem. > Když ti někdo dělá něco zlého, neodplácej mu zlým, ale zachovej se k němu dobře.

c) Příslloví pojmenovávají nějakou situaci obecně, bez uvedení konkrétních lidí, kterých se týkají, mohou se týkat každého.

Práce s textem 5:

Cíle: Žák si uvědomí referenční vlastnosti skupiny osobních zájmen. Žák k sobě přiřadí tvary zájmen podle významu.

a) 1. mně, já, mě, mi, 2. ti, ti, ty, tebe, ty, tě, 3. sobě, si, námi

b) 4 zájmena

já: mně, já, mě, mi

ty: ti, ty, tebe, tě

se: sobě, si

my: námi

c) Nevstoupíš dvakrát do stejné řeky: i když situace může vypadat stejně, nikdy není úplně stejná, zde aktualizace ustáleného vyjádření – vstoupíš dvakrát do stejné řeky – vztah bude pokračovat, budou se opakovat i problémy, které má.

Stahují se nad námi mraky: situace se zhoršuje, zde se jedná o atmosféru ve vztahu (např. více hádek, nepochopení, je těžké k sobě najít cestu).

Úkol 6:

Cíle: Žák zvládá pravopisný rozdíl mezi zájmeny *mi* a *my*.

Poznámka: Pravopisný úkol na rozlišování homofon *mi* a *my*. Při nejistotě můžeme žáky navést, aby sledovali, zda se v přísudku vět vyskytuje 1. osoba množného čísla – potom bude v podmětu *my*.

Neboj se, **my** už to zařídíme. Když to neuděláme **my**, udělá to někdo jiný. Nevyhrožuj **mi**. Půjč **mi** prosím tužku. Napsala **mi** kamarádka z Austrálie. Nesměj se **mi**. **My** nemáme co skrývat. To bychom nesměli být **my**, aby se něco nepokazilo. Přijde **mi** to trochu divné. Dali **mi** životní příležitost. Svěřte se **mi**.

Úkol 7:

Cíle: Žák zvládá pravopisný rozdíl mezi tvary *mě* a *mně*.

Poznámka: Pravopisné cvičení na rozlišování *mě* a *mně*. Před vyplňováním cvičení připomeneme výklad výše o pádech, kde jsou tvary náležité (ve 2. a 4. pádě má zájmeno *já* tvar *mě*, ve 3. a 6. pádě *mně* – 2. a 4. pád 2 písmena, 3. a 6. pád 3 písmena), můžeme připomenout i pomůcku: tebe/tě odpovídá tvaru *mě*, tobě/ti tvaru *mně*, případně jiné pomůcky (náhrada vlastním jménem apod.).

Hrozně *mě* to vytočilo. Nech *mě* hádat. *Mně* to nevadí. Vřele *mě* přivítali. Naklonila se ke *mně*.

Pokukoval po *mně*. Beze *mě* to nemůžou zvládnout. Vrátila se pro *mě*. Chtěli po *mně* telefonní číslo.

Měli ze *mě* radost. Pojď ke *mně*. Krve by se ve *mně* nadořezal. To je pro *mě*? Ty toho o *mně* moc

nevíš. Ze *mě* nemusíš mít strach. Pro *mě* za *mě* si dělej, co chceš. Ode *mě* to nevíš. *Mně* se to nezdá.

K tomu *mě* nepřinutí.

Úkol 8:

Žák rozlišuje význam tvarů *sebou* a *s sebou*. Můžeme připomenout, že *s sebou* se používá, když se jedná o dvě skutečnosti – někoho a něco dalšího, *sebou* v případě, když se popisuje jen to, co se děje s někým/něčím, jednou osobou/jednou věcí.

Přinesl si **s sebou** vlastní tablet. Mrskal **sebou**, ale ze sítě se nevyvlékl. Šli do obchodu a Jakuba vzali **s sebou**. Mám **s sebou** všechno, co potřebuji. Auto **sebou** prudce škusblo a vystřelilo vpřed. Byl zvyklý nosit kouzelnou hůlku pořád **s sebou**. Dům se zřítíl a strhl **s sebou** i stodolu. Když zazněl výstřel, všichni **sebou** škusbli. Plácl **sebou** do postele a usnul. Dáte mi **s sebou** nějaké peníze? Dáte si jídlo tady, nebo si ho vezmete **s sebou**? Hod' **sebou**, musíme jít! Není si jistá sama **sebou**.

Úkol 9:

Cíle: Žák odvodí pravidlo fonologické změny [j]>[ň] u tvarů zájmen 3. osoby.

Tvary s [ň] na začátku používáme po předložce.

Poznámka: Pro zvědavé žáky můžeme doplnit, že tvary vznikly tak, že původně (v praslovanském období) neslabičné předložky *s* a *v* obsahovaly ve svém tvaru *n* (např. předložka *s* vypadala *sʒn*), které se spojilo s následujícím *j* ve tvarech zájmen a ze spojení *nj* vzniklo [ň]. Tato podoba zájmen se pak rozšířila i k předložkám, které na *n* nikdy nekončily.

Úkol 10:

Cíle: Žák doplní spisovný tvar zájmena *ona*.

Poznámka: Pracujte primárně s určením pádu zájmena. Při rozlišování může pomoci i nahrazení tvarů osobních zájmen tvary ukazovacího zájmena *ta* – tvar *tu* odpovídá tvarům s krátkým vokálem, tvary *tou* a *té* tvarům s dlouhým vokálem.

Pozval **ji** na zmrzlinu. Zmrzlina **jí** moc chutnala. Nedá se s **ní** o tom mluvit. Podívej se na **ni**, jak se předvádí. Kluci si o **ní** hodně povídají. Myslím, že **ji** někdy i pomlouvají. Mám o **ni** strach. Asi jsem se v **ní** spletla. Bude to pro **ni** hračka. Bez **ní** nikam nepůjdu. Zeptej se **jí**, jestli půjde taky.

Úkol 11:

Cíle: Žák doplní vhodný tvar přivlastňovacího zájmena. Žák vhodně používá zájmeno *svůj*.

Když mě **můj** brácha naštvál, zavřela jsem se ve **svém** pokoji, abych neslyšela **jeho** stížnosti. **Naše** paní učitelka nám často říká, abychom vzali **své** učení do vlastních rukou a nespolehali se pořád na **její** pomoc. Markéta mi ukázala **své** nové kolo, které si pořídila za **své** peníze. **Tvůj** nápad se mi zdá trochu nebezpečný, radši se zeptám **svých** rodičů, co si o tom myslí.

Úkol 12:

Cíle: Žák doplní vhodná tvar *naši/naší, vaši/vaší*.

Poznámka: Opět může pomoci nahrazení tvarů přivlastňovacích zájmen tvary ukazovacího zájmena *ten* – tvar *tu* odpovídá tvarům s krátkým vokálem, tvary *tou* a *té* tvarům s dlouhým vokálem.

Naši zlatou svatbu s námi oslavila celá široká rodina. Bez **vaší** pomoci se neobejdeme. Včera jsem mluvila s **vaší** dcerou. **Vaši** omluvu rád přijímám. **Naši** debatu uzavřeme přátelsky. Od **naší** chaloupky je nádraží vzdálené asi půl kilometru. Děkujeme za **vaši** vstřícnost. Chtěla bych ti ukázat fotky z **naší** dovolené.

Úkol 13:

Cíle: Žák doplní vhodné ukazovací zájmeno.

Poznámka: Úkol ukazuje ukazovací zájmena v kontextu, žák si osvojuje celý repertoár, přičemž některé tvary mohou pro něj být obtížné či neznámé, proto doporučujeme pracovat s IJP.

a) V **tomto** století nás čekají ještě velké změny. Na **toho** kluka se dobře pamatuju. **Takový** průšvih se mi ještě nestal.

b) Narodil se **téhož** dne jako Tomáš Garrigue Masaryk. Můžeš se zlobit jenom na sebe **sama/samého**. **Onoho** chladného rána se rozhodl k útěku.

Kapitola 7: Umění naslouchat

Kapitola 7: Komunikační výchova: Naslouchání

Práce s textem 1:

Cíle: Žák pojmenuje emoce postavy v textu. Žák vysvětlí důležitost trpělivosti při naslouchání. Žák ví, kde najít pomoc při problémech.

- a) Na začátku se Petr bál, cítil úzkost, strach, obavy, byl nervózní a zmatený. Na konci byl klidnější, cítil ulehčení, úlevu.
- b) Petr s Kristýnou potřebovali soukromí. Nechtěli, aby jejich rozhovor vyslechl někdo nepovolaný.
- c) Ano. Např. Uklidnilo mě, že se Kristýna vlastně na nic nevyptávala. / Byl jsem jí vážně vděčný. / Kristýna byla bezvadná.
- d) Petr se potřeboval nejprve uklidnit a ujistit se, že Kristýně může věřit. Když nasloucháme, je dobré, dát nejprve druhému dostatek prostoru, aby se cítil v bezpečí. Když má někdo strach, cítí se pod tlakem, mohou další otázky ten tlak a pocit ohrožení zvýšit. Pak se takový člověk může naopak ještě víc uzavřít.
- e) Např. Vysypal sirky z krabičky na stůl. Vysoukal se nahoru na skálu. Pomalu vykládal karty.

Hra 2:

Cíle: Žák aktivně naslouchá při práci ve dvojicích.

Poznámka: Výstupem je odehrání rozhovorů. Rozhovory se mohou odehrávat paralelně ve skupinkách, nebo může každá skupinka rozhovor přehrát před celou třídou.

Reflexe 3:

Cíle: Žák reflektuje konkrétní zkušenosti s aktivním nasloucháním z předchozího úkolu.

Poznámka: Výstupem by měla být skupinová diskuse nad jednotlivými otázkami a jejich zodpovězení.

Následovat by mělo sdílení zkušeností a srovnání odpovědí v rámci celé třídy.

Individuální odpovědi.

Úkol 4:

Cíle: Žák si uvědomí, jak by se cítil, kdyby mu někdo říkal uvedené věty, a zamyslí se nad tím, proč do aktivního naslouchání tyto věty nepatří.

- b) Individuální odpovědi, v nějaké podobě by mělo zaznít, že věty shazují to, co druhý říká, umenšují význam toho, co bylo řečeno, nebo že v nich dochází k nevyžádaným radám nebo upřednostňování pohledu toho, kdo má naslouchat.

Úkol 5:

Cíle: Žák vyslechne vyprávění rodinného příslušníka. Podle uvážení učitele mohou žáci krátce prezentovat, co se dozvěděli. Např. to, co do té doby od rodinného příslušníka nikdy neslyšeli.

Individuální odpovědi.

Kapitola 7: Slohová výchova: Vypravování

Práce s textem 1:

Cíle: Žák shrne obsah textu. Žák vybere důležité informace z textu. Žák vyhledá v textu slovesa.

Poznámka: Úkol je zaměřen na porozumění předloženému textu a seznámení se základními prvky, které obsahuje vyprávění.

a) příklad odpovědi: Ukázka je úvodem do příběhu o Machovi a Šebestové a představuje hlavní hrdiny i jejich kamaráda Jonatána.

b) postavy: Mach a Šebestová: žáci 3. B, bydlí v činžáku také s paní Kadrnožkovou, kamarádí se s Jonatánem

paní Kadrnožková: obyvatelka činžáku, má psa Jonatána a nemá ráda, když jí uteče za Machem a Šebestovou

paní Cibulková: má kočku Micinku

Jonatán: kamarád Macha a Šebestové, když vidí Micinku, řádí jako tygr

Micinka: kočka paní Cibulkové, na Jonatána prská jako křeček

c) prostředí: činžovní dům

d) děj: představení hlavních hrdinů a popis všedního dne: Mach a Šebestová spolu chodili do školy a na schodech často potkali také paní Kadrnožkovou s Jonatánem a paní Cibulkovou s kočkou Micinkou. Ti na sebe prskali a honili se, až se všichni nájemníci divili, co se to děje. Jonatán potom často také utekl za Machem a Šebestovou.

e) slovesa vyjadřující děj – příklady: chodili, potkali, prskala, pištěla, vybíhali, křičela...

f) přirovnání: prskala jako křeček, řádil jako tygr, štěkám jako hrom: ožívuje text, pojmenovává na základě podobnosti nebo srovnání dvou jevů (věcí, zvířat atd.)

Úkol 2:

Cíle: Žák chápe účel slohového útvaru vyprávění. Žák uvede příklady, kde se s vyprávěním setká v běžném životě.

Např. Vypravování v textu 1 slouží k představení hlavních hrdinů a jejich všedního dne. Může být například základem pohádek, nebo jiných vymyšlených příběhů, ale také běžného vyprávění v rodině o tom, co se někomu během dne stalo.

Další část úkolu: subjektivní odpovědi.

Úkol 3:

Cíle: Žák doplní vhodný název k zadanému textu. Žák identifikuje základní strukturu (osnovu) vyprávění.

a) příklad odpovědi: Letní tábor, Zážitky z letního tábora aj.

b) členění textu na úvod, hlavní sdělení a závěr

Loňské léto jsem se vydal na tábor, na který jsem se těšil celý rok. Měli jsme se vydat na cestu za ztracenými vynálezy Leonarda da Vinciho a to mi přišlo jako velice zajímavé téma.

Sraz jsme měli na Hlavním nádraží, odkud jsme s nejlepšími kamarády Jirkou a Janou a zbytkem lidí z tábora odjeli vlakem do Havlíčkova Brodu a tam jsme přestoupili na vlak, který nás dovezl do Kamenice. Z Kamenice jsme šli asi dva kilometry do městečka Stone Town, kde už pro nás byly připravené chatky, ve kterých jsme spali. Krátce po příjezdu jsme se rozdělili do čtyř skupin, které mezi sebou soutěžily, kdo nasbírá nejvíce bodů. Druhý den jsme se probudili a zjistili jsme, že jsme se ocitli v Indii. To bylo způsobeno tím, že stroj, který jsme se snažili zprovoznit, nás přesouval na místa, kde měly být ukryté další součástky k plnému zprovoznění stroje. Proto jsme si za jeden tábor projeli celou zeměkouli od Číny až po USA.

Nakonec se ukázalo, že stroj nás nedovede k žádnému pokladu. Stroj nás ale dovedl zpět k přátelům, čímž nám ukázal, že přátelství má daleko větší cenu než jakýkoli poklad.

c) postavy: vypravěč (Matyáš), kamarádi Jirka a Jana, další účastníci tábora

prostředí: letní tábor

čas: loňské léto

d) méně srozumitelná místa: např. první zmínění „stroje“, který předtím není nijak představen a přeskokování v textu (nejdřív zmíněna Indie, pak až obecně představeno, co stroj dělal)

Souvislosti Leonardo da Vinci: žil v letech 1452–1519 a byl italský malíř, sochař, architekt, přírodovědec, vynálezce ad.

Úkol 4:

Cíle: Žák vytvoří osnovu textu.

Příklad odpovědi:

1. Úvod	Loňský tábor a jeho téma
2. Sdělení (stat')	a) začátek tábora
	b) druhý den
	c) cestování na různá místa
3. Závěr	Cena přátelství

Úkol 5:

Cíle: Žák rozliší druhy vypravěčů a vztáhne je k zadanému textu.

Poznámka: V rámci zadání můžeme žáky v druhém kroku navést i k tomu, aby se podívali, jaká slovesná osoba se v textech převážně užívá.

V příběhu o Jonatánovi je vypravěčem nezúčastněná osoba (příběh je psán ve 3. slovesné osobě).

V příběhu o táboře je vypravěčem jedna z postav (psán v 1. slovesné osobě).

Úkol 6:

Cíle: Žák přepíše text s využitím jiné vypravěčské formy.

a) Příklad odpovědi: To mě tedy pořádně zlobilo, to vám povídám. Ale Macha se Šebestovou mám rád, tak proto za nimi někdy uteču, abych je doprovodil, i když moje panička mi tyhle výlety tedy jen tak netrpí.

Změna účinku: nějakými slovy by mělo zaznít, že pokud je vypravěčem jedna z postav, nastává větší vtáhnutí čtenáře do děje

b) vypravěč v 1. osobě: subjektivní pohled, zúčastněnost, vyjádření emocí; vypravěč ve 3. osobě: objektivní pohled, rovnoměrný popis všech postav a jejich stavů

Úkol 7:

Cíle: Žák identifikuje přímou řeč podle grafického značení. Žák pojmenuje účel přímé řeči.

„Haló, haló, haló,

proč je koček málo?

A tak štěkám jako hrom,

ať je koček milion.“

Promluvu pronáší Šebestová. Přímá řeč se často se užívá k ozvláštnění děje, vtažení čtenáře do děje.

Úkol 8:

Cíle: Žák vybere vhodný zápis přímé řeči a poté zápis přímé řeči sám doplní podle vzoru ve výkladu.

A. U vlaku čekali Jana a Jirka. „Nazdar!“ **p**ozdravil jsem je. „**P**rosím, nevíte,“ **p**okračoval jsem, „**j**estli máme v nějakém vagónu rezervaci?“ Jana odpověděla: „**M**yslím, že nic takového nemáme.“ A Jirka dodal: „**P**řed chvílí nám z posledního vagónu mával Ota, třeba jsou tam všichni.“

B. Hledali jsme tedy Otu v posledním vagónu a najednou se za námi ozvalo: „Co hledáte?“ Byla to Anežka, která nás viděla náhodou zvenku. „Hledáme,“ odpověděl jsem jí, „kam si všichni sednout.“ „Ota nám odtud mával, ale teď ho nemůžeme najít,“ dodala Jana. „Aha,“ řekla Anežka, „já ho viděla v předposledním vagóně.“ „To je teda zase organizace,“ prohlásil už našťavaně Jirka.

Úkol 9:

Cíl: Žák oživí přímou řečí vyprávění a správně ji zapíše.

Individuální odpověď, příklad odpovědi:

Druhý den jsme se probudili a zjistili jsme, že jsme se ocitli v Indii. „Co se to děje? Kde jsme tu vzali?“ ptali jsme se zmateně. To bylo způsobeno tím, že stroj, ...

Úkol 10:

Cíle: Žák volí vhodné úvodní věty pro vyprávění.

Individuální odpověď, příklad v učebnici.

Úkol 11:

Cíle: Žák zpracuje vyprávění inspirované obrázkem.

Individuální odpověď.

Hra 12:

Cíle: Žák rozvíjí příběh na základě podnětů od spolužáka.

Individuální odpověď.

Kapitola 7: Jazyková výchova: Příslovce

Práce s textem 1:

Cíle: Žák třídí příslovce podle významu.

- a) Individuální odpovědi
- b) nesměle – ostýchavě, rozpačitě; umíněně – tvrdohlavě, neústupně; tesklivě – smutně
- c) 1. místo: dolů, pryč, tady; 2. čas: dnes, zítra, nikdy, včera, dlouho; 3. způsob: nesměle, důvěřivě, překvapeně, tesklivě, tiše, umíněně; 4. míra: velmi

Hra 2:

Cíle: Žák popíše pomocí vhodných příslovci způsob komunikace.

Poznámka: Hra umožňuje rozšířit slovní zásobu a prohlubuje citlivost pro intonaci a neverbální prostředky v komunikaci.

Individuální řešení.

Úkol 3:

Žák si uvědomí, že termín příslovce se vztahuje pouze k jednotlivým slovům, tj. tomu, jak dané slovo vypadá, k formě slova.

Poznámka: V tomto úkolu jde o budování intuitivního chápání rozdílu mezi slovním druhem a větným členem, zatím bez příslušné syntaktické terminologie (přísllovečná určení a jejich druhy jsou v učebnici zařazeny systematicky až do vyšších ročníků).

1. dovnitř, 2. překvapeně, 3. potichu, 4. velmi dlouho, 5. dolů, 6. tady

Úkol 4:

Cíle: Žák nahradí slovní spojení synonymním příslovcem.

Např. kdysi, dřív – postupně – snadno – pořád, stále, neustále – denně, pravidelně – nahlas, hlučně – šileně, hluboce – úplně, důkladně. Jiná vhodná individuální řešení jsou samozřejmě vítána.

Úkol 5:

Cíle: Žák si uvědomí slovotvorný vztah mezi přídavným jménem a příslovcem a vyvodí pravidlo pro pravopis.

Poznámka: Pokud žáci nemají z dřívější výuky zkušenosti se slovotvorbou, není třeba zavádět její principy a terminologii, pro účely cvičení stačí, když budou žáci postupovat intuitivně.

anonymní, náramný, rozumný
soukromý, podvědomý, zřejmý

Úkol 6:

Cíle: Žák používá pravopisné pravidlo pro psaní mě/mně na konci slova u příslovci.

Saša se skromně usmíval a přijímal gratulace. Nikdy bych ti vědomě neublížil. Ráda bych si s tebou promluvila soukromě. Tereza mi s tím projektem ohromně pomohla. Kopec se strmě svažoval k řece. Vypadala povědomě, ale nemohl jsem si vzpomenout na jméno. Můžeš mi to prosím dát písemně? Měli střídme zařízený dům. Jeho vysvětlení znělo úplně samozřejmě. Musíme si vzájemně pomáhat. Řekni mi upřímně, co si myslíš.

Úkol 7:

Žák rozšiřuje své znalosti frazeologie.

Lehce nabyt, lehce pozbyl. > Používá se v situaci, že někdo bez námahy přijde k nějakému majetku, a pak o něj zase přijde.

Kdo rychle dává, dvakrát dává. > Rychlá pomoc je cennější a efektivnější než ta, se kterou někdo čeká na později.

Kdo se směje naposled, ten se směje nejlíp. > Je unáhlené se radovat z dobrého výsledku příliš brzo, vše se může obrátit a dopadnout ještě jinak; ještě se ukáže, kdo má pravdu.

Boží mlýny melou pomalou, ale jistě. > Spravedlnosti je někdy nesnadné se dočkat, ale můžeme doufat, že nějaká spravedlnost nakonec zavládne v každé situaci; odplata za špatné činy nakonec přijde.

Určeno pouze pro spolupráci s nakladatelstvím Fraus Klett, s.r.o.

Kapitola 7: Jazyková výchova: Jazyky světa

Poznámka: Téma je zde zařazeno jako předěl mezi probíráním jednotlivých slovních druhů a tématy dalšími, které přinesou další kapitoly. Podrobnost probírání obou dvoustran je zcela v rukou učitele.

Úkol 1:

Cíle: Žák vnímá český jazyk v širším evropském a světovém kontextu. Žák si uvědomí, že na světě existují různé jazykové rodiny a zároveň má povědomí o jejich zastoupení na kontinentech

Poznámka: Úkol je zaměřen na práci s graficky zpracovanou informací.

- b) barvami jsou rozlišené jednotlivé jazykové rodiny (vyplývá to z legendy ke grafu)
- c) velikost čtverce odráží počet mluvčích - čím větší čtverec, tím více mluvčích
- d) umístění čtverců ve schématu odráží polohu kontinentů na mapě světa
- e) indoevropská, sinotibetská (v českém kontextu se užívá i tibeto-čínská) a jazyky africké
- f) na všech světadílech zachycených v mapě
- g) v Asii

Úkol 2:

Cíle: Žák rozlišuje původní oblasti jazyků.

Poznámka: Žáci mají možnost zjistit, že i když jsou indoevropské jazyky rozšířené po všech kontinentech, původní jsou v Asii a Evropě.

Indoevropské jazyky mají svůj původ v Asii, velmi staré jsou i v Evropě. Na ostatní kontinenty je dovezli Evropané.

Úkol 3:

Cíle: Žák si uvědomí, že existují země, kde je více úředních jazyků.

Ve Švýcarsku jsou úředními jazyky němčina, francouzština, italština a rétorománština, v Belgii nizozemština, francouzština a němčina.

Úkol 4:

Cíle: Žák zařadí češtinu mezi slovanské jazyky. Žák rozlišuje jazyky užívané v Evropě podle příbuznosti.

Poznámka: Úkol opět vede k podrobné práci s graficky zpracovanou informací.

- b) barvy ploch vyznačují jazyková území, kde se používají příbuzné jazyky (viz legenda pod mapou)
- c) bílou barvou jsou nakresleny hranice států, červenou barvou hranice jazykových území (můžeme žáky upozornit i na to, že velkými písmeny jsou v mapě uvedeny státní/úřední jazyky, malými jazyky regionální – tedy neúřední)
- d) individuální odpověď
- e) individuální odpověď
- f) mezi slovanské jazyky
- g) ruština, běloruština, ukrajinština, bulharština, makedonština, srbština, chorvatština (dříve byly tyto dva jazyky vnímány jako jeden – srbochorvatština), slovinština, čeština, slovenština, polština, lužická srbština
- h) lužická srbština

Úkol 5:

Cíle: Žák popíše rozdíly ve slovní zásobě různých jazykových skupin.

Poznámka: Příbuznost jazyků se projevuje ve slovní zásobě – indoevropské jazyky mají mnoho slov podobných: čím blíže jsou si jazyky příbuzné, tím jsou některá slova podobnější. Při řešení úkolu doporučujeme vyhledávat výslovnost v elektronických slovnících nebo překladačích.

- 1, 5 a 7, tedy čeština, ruština a slovinština jsou jazyky slovanské
- 2, 3 a 6, tedy italština, španělština a francouzština jsou jazyky románské
- 4, 8 a 9, tedy němčina, angličtina a norština jsou jazyky germánské

Kapitola 7: Jazyková výchova: Čeština mezi jazyky světa

Poznámka: Tato část kapitoly vede k překonání stereotypů, které se někdy objevují v popularizačních pořadech a starších popularizačních příručkách o češtině. Žáci si uvědomí, že čeština nemá žádné rysy, které by se nevyskytovaly i v jiných jazycích světa. Dozví se, že čeština ztvárněním mluvnických kategorií patří k jazykům flektivním, a vyzkouší si na konkrétních jazykových rysech, zda čeština patří mezi jazyky běžné nebo vzácnější. Jazykovědná disciplína, která se zabývá srovnáváním jazyků z hlediska jejich rysů, se nazývá typologie.

Práce s textem 1:

Cíle: Žák posuzuje pravdivost výroků oproti textu.

Poznámka: Při řešení si žáci ověří porozumění textu a dozvědí se základní obecnou informaci o místě češtiny mezi jazyky světa. Při rozdělování možností na pravdivé a nepravdivé je vhodné, aby žáci svou odpověď zdůvodňovali odkazem na konkrétní formulace v textu.

1. NE (první odstavec - mít rád češtinu je pro Čechy přirozené, hledat v ní jedinečné věci také, ale není jasně řečeno, že by každý Čech považoval češtinu za nejlepší jazyk)
2. NE (zdrobněliny nejsou jen doménou češtiny: mají je všechny jazyky slovanské, jakož i románské a ještě jiné, někdy i s možnostmi, které u nás nenajdeme)
3. ANO (Najdeme jej i v kašubštině, lužické srbštině, v jednom sicilském nářečí nebo v některých afrických i indiánských jazycích.)
4. ANO (v češtině – podobně jako v jiných jazycích – nenajdeme nic, co by nemělo obdobu jinde)
5. ANO (jako celek jedinečná opravdu je)

Úkol 2:

Cíle: Žák se zamyslí nad svým vztahem k češtině a porovná ho se vztahem, který má někdo z jeho rodičů.

Poznámka: Je možné, že žáci ani rodiče nebudou mít nic, co mají na češtině rádi, nebo nic, co jim vadí. I to je možné řešení úkolu. Diskuzi nad vlastnostmi češtiny je třeba pečlivě řídit a regulovat nevyžádaná hodnocení názorů ostatních.

Individuální odpověď.

Úkol 3:

Cíle: Žák s pomocí vlastních znalostí o České republice vyluští křížovku.

Poznámka: Doporučujeme žákům psát odpovědi pod sebe do sešitu tak, aby mohla vzniknout tajenka.

			A	l	f	o	n	s	M	u	ch	a		
		K	a	r	l	o	v	y	V	a	r	y		
		B	o	ž	e	n	a	N	ě	m	c	o	v	á
			K	r	k	o	n	o	š	e				
			V	l	t	a	v	a						

		A	l	o	i	s	J	i	r	á	s	e	k	
V	á	c	l	a	v	H	a	v	e	l				
S	l	o	v	e	n	s	k	o						
				V	í	t								

Úkol 4:

Cíle: Žák zhodnotí pozici češtiny na škále běžný jazyk – méně běžný jazyk. Žák zařadí jazykové vlastnosti češtiny na základě textu k běžným nebo méně běžným.

Poznámka: Úkol žákům ukazuje, na základě jakých vlastností se jazyky dají srovnávat (příklady zahrnují zvukovou stránku, morfologické kategorie, lexikum; vzorový příklad i slovosled). Je zaměřený na porozumění textu a zároveň při jeho řešení musí žák uplatnit vlastní dosud nabyté znalosti o jazykovém systému češtiny.

1. čeština má 5 samohlásek, řadí se tedy k nejběžnějším jazykům.
2. čeština pády má, patří tedy mezi běžnější jazyky světa. Mezi jazyky s pádem patří mezi nejběžnější - má jich 7.
3. čeština minulý čas vyjadřuje, patří tedy mezi běžnější jazyky. Má jeden minulý čas, je tedy jedním z nejběžnějším jazyků.
4. české slovo pro čaj je čaj, patří tedy mezi běžnější jazyky.
5. čeština modrou a zelenou barvu rozlišuje, má pro ně různá slova, patří tedy mezi méně běžné jazyky.

Úkol 5:

Cíle: Žáci si uvědomí, že vnímání barev je velmi individuální a že to může mít vliv i na jejich pojmenování v různých jazycích.

Individuální odpověď.